

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0532-з-дн
спеціальності 053– Психологія
Ратушняк Ольга Іванівна
Керівник: д.психол.н., професор кафедри
психології Ткалич М. Г.
Рецензент: к.психол.н., доцент кафедри
психології Мосол Н.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Ратушняк Ользі Іванівні

Тема роботи Медіаграмотність як чинник психологічної безпеки студентської молоді

керівник роботи Ткалич М. Г., д.психол.н., професор кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «26» 09 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки: вивчити й узагальнити підходи до трактування поняття «медіаграмотність»; теоретично обґрунтувати особливості формування медіаграмотності у студентів; емпірично дослідити сформованість медіаграмотності студентської молоді; сформулювати рекомендації щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.
5. Перелік графічного матеріалу: 6 таблиць, 4 рисунка.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання Видав	Завдання прийняв
Вступ	Ткалич М. Г., професор		
Розділ 1	Ткалич М. Г., професор		
Розділ 2	Ткалич М. Г., професор		
Розділ 3	Ткалич М. Г., професор		
Висновки	Ткалич М. Г., професор		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	січень–лютий 2023 р.	Виконано
2	Робота над вступом	березень 2023 р.	Виконано
3	Робота над першим розділом	квітень-травень 2023 р.	Виконано
4	Робота над другим розділом	червень-серпень 2023 р.	Виконано
5	Робота над третім розділом	вересень-грудень 2023 р.	Виконано
6	Написання висновків	січень 2024 р.	Виконано
7	Передзахист	лютий 2024 р.	Виконано
8	Нормоконтроль	лютий 2024 р.	Виконано

Студент _____ О.І. Ратушняк

Керівник роботи _____ М. Г. Ткалич

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О. М. Грединарова

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 59 сторінок, 6 таблиць, 4 рисунка, 50 джерел, 3 додатка.

Об'єкт дослідження – психологічні особливості медіаграмотності особистості.

Предмет дослідження – медіаграмотність як складова психологічної безпеки особистості студентів.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості медіаграмотності студентів.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що рівень медіаграмотності впливає на психологічну безпеку особистості студентів (медіактивність студентів, доступ до об'єктивної інформації, відчуття захищеності).

Методи дослідження. У роботі застосовувались теоретичні методи (теоретико-порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми) та емпіричні (психологічне тестування, констатувальний експеримент).

Наукова новизна полягає у тому, що у межах наукового пошуку розроблено програму й приклад психотренінгового заняття з формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані для розробки методичних порад для практичних психологів, науково-педагогічних кадрів закладів вищої освіти щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

СТУДЕНТИ, ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, МЕДІАГРАМОТНІСТЬ, ОСОБИСТІТЬ, ТРЕНІНГ, ПСИХОДІАГНОСТИКА, ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ.

SUMMARY

Ratushnyak O. I. Media literacy as a factor in the psychological safety of student youth.

Master's thesis: 59 pages, 6 tables, 4 figures, 50 sources, 3 appendices.

The paper raises the actual problem of forming students' media literacy as a factor of psychological safety of the individual. Lack of media literacy can lead to the spread of unreliable, manipulative and even harmful information. This can affect the psychological safety of student youth, causing stress, disorientation and even affecting their mental health.

The object of the research is the psychological features of media literacy of an individual.

The subject of the study is media literacy as a component of the psychological safety of students' personalities.

The purpose of the work is to theoretically substantiate and empirically investigate the psychological features of students' media literacy.

In the first chapter, "Theoretical principles of the formation of media literacy of students", various approaches to the definition of the concept of "media literacy" are considered, the features of the formation of media literacy of students in a higher education institution are described, and the impact of personal media literacy on the psychological safety of students is analyzed.

The second chapter "Empirical study of media literacy of student youth" describes the procedure and methods of empirical study of media literacy of students, provides an analysis and interpretation of the empirical data obtained, and formulates recommendations for the formation of media literacy of students as a factor of psychological safety of the individual.

The following methods were used in the research: theoretical: analysis, systematization and generalization of scientific works on the issues of media literacy formation of students of education; empirical: observations, surveys (test "How media literate are you?" (V. Ivanov); Express-diagnostics of the psychological safety of the individual (I. Prykhodko); Questionnaire of media activity of the individual (N. Kostruba, Yu. Khvesyk); methods of mathematical statistics: correlation analysis (Microsoft Excel application was used for the calculation).

Empirical research has established that among the surveyed student youth there are people with a low level of psychological security of the individual, because they have a low level of trust and respect for others, an insufficient level of motivation, an insufficient degree of formation of willpower, unformed value-meaning orientations of the individual, they lack feeling of internal comfort of the individual. The research also found that the majority of respondents actively communicate in social networks, view posts and publications of others, video broadcasts, use social media to greet relatives and friends, are subscribed to the pages of bloggers and famous people in social networks, somewhat less students share and comment on published in social media content, browse news on Internet sites, watch movies and series online. Correlation analysis confirmed the hypothesis of the existence of a relationship between the levels of media literacy of students and the psychological safety of the individual, between the media activity of students and the psychological safety of the individual.

Student youth need correction of media literacy as a factor of psychological safety of the individual. One of the ways of such correction can be a system of training classes.

Keywords: students, psychological safety, media literacy, personality, training, psychodiagnostics, higher education institution.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	11
1.1. Сутність поняття «медіаграмотність».....	11
1.2. Формування медіаграмотності студентів у ЗВО.....	15
1.3. Вплив медіаграмотності особистості на психологічну безпеку студентів.....	21
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	26
2.1. Процедура й методи дослідження.....	26
2.2. Аналіз й інтерпретація даних.....	30
2.3. Рекомендації щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.....	40
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах сучасних освітніх трансформацій, суспільних викликів, активного розвитку й осучаснення медіазасобів актуалізується необхідність формування умінь і навичок доцільно, виправдано, критично аналізувати медіазасоби, послуговуватися ними у життєдіяльності. Тобто постає необхідність формування медіаграмотності особистості. Зважаючи на те, що медіазасоби активно й успішно інтегруються в освітній процес на всіх рівнях, формуванню медіаграмотності особистості слід приділяти особливу увагу на всіх освітніх рівнях і вища освіта не виняток.

Медіаграмотність передбачає здатність критично мислити, оцінювати та аналізувати інформацію, що надходить до нас через медіа. Відсутність медіаграмотності може призвести до поширення недостовірної, маніпулятивної і навіть шкідливої інформації. Це може впливати на психологічну безпеку студентської молоді, спричиняючи стрес, дезорієнтацію та навіть впливаючи на їхнє ментальне здоров'я.

Дослідження медіаграмотності допоможуть розробити ефективні методи та програми, які допоможуть студентам розвивати навички аналізу та оцінки інформації, відповідно реагувати на маніпулятивну і необ'єктивну інформацію. Це може сприяти збереженню їхньої психологічної безпеки та допомогти їм зберігати своє ментальне здоров'я у світі, де медіа відіграють все більш значну роль.

В умовах сучасних соціальних, політичних деструкцій, викликів воєнного часу посилюється необхідність формування медіаграмотності особистості у межах гарантування її психологічної безпеки. Адже сучасні студенти, проводячи значний період часу в Інтернет-просторі, у соціальних медіа, можуть легко стати жертвами маніпулятивного впливу медіазасобів.

Тому формування медіаграмотності є запорукою психологічної безпеки студентства.

Медіаграмотність й психологічна безпека особистості у багатьох наукових розвідках розглядаються як окремі феномени. До проблем медіаграмотності особистості у своїх наукових працях зверталися М. Білоцерковець, К. Варивода, В. Вашкевич, О. Залюбівська, Н. Заріцька та інші. Вивченням психологічної безпеки особистості займалися С. Бойко, З. Ковальчук, Л. Пілецька, Н. Коструба та інші.

Проте малодослідженим залишається вплив медіаграмотності й медіаактивності студентів на показники психологічної безпеки особистості, дослідження залежності між медіаграмотністю й психологічною безпекою студентської молоді в сучасних умовах. Це й зумовило вибір теми наукового дослідження – «Медіаграмотність як чинник психологічної безпеки студентської молоді».

Об'єкт дослідження – психологічні особливості медіаграмотності особистості.

Предмет дослідження – медіаграмотність як складова психологічної безпеки особистості студентів.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості медіаграмотності студентів.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що рівень медіаграмотності впливає на психологічну безпеку особистості студентів (медіаактивність студентів, доступ до об'єктивної інформації, відчуття захищеності).

Завдання дослідження:

1. Вивчити й узагальнити підходи до трактування поняття «медіаграмотність».
2. Теоретично обґрунтувати особливості формування медіаграмотності у студентів.

3. Емпірично дослідити сформованість медіаграмотності студентської молоді.

4. Сформулювати рекомендації щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз, систематизація й узагальнення наукових праць із питань формування медіаграмотності здобувачів освіти;

емпіричні: спостереження, опитування (тест «Наскільки ви медіаграмотні?» (В. Іванов); Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості (І. Приходько); Опитувальник медіаактивності особистості (Н. Коструба, Ю. Хвесик);

методи математичної статистики: кореляційний аналіз (для розрахунку використовувався додаток Microsoft Excel).

Наукова новизна полягає у тому, що у межах наукового пошуку розроблено програму й приклад психотренінгового заняття з формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Практична значимість результатів дослідження полягає у тому, що вони можуть бути використані для розробки методичних порад для практичних психологів, науково-педагогічних кадрів закладів вищої освіти щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, проміжних і загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 68 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ

1.1. Сутність поняття «медіаграмотність»

Медіаграмотність у наукових розвідках тлумачиться різноаспектно. К. Шворак й І. Карпик трактують медіаграмотність як розуміння особистістю сучасних медійних засобів, уміння використовувати медіа, реалізувати процес комунікації через використання медіазасобів [48]. О. Барішполец співвідносить поняття медіаграмотності із сукупністю мотивів, знань, умінь і навичок, необхідних для добору й критичного аналізу медійних засобів, із уміннями розшифрування закодованих у медійних засобів підтекстів [1, 40]. А. Гарт і Д. Бекінгем співвідносять поняття «медіаграмотність» із результатом медіаосвіти людини, процесом розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації задля формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки [51, 290].

Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні медіаграмотність визначається як складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе та спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати та критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність від її віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [15].

О. Москаленко під поняттям «медіаграмотність» пропонує розуміти здатність здобувача освіти до сприймання, порівняння, аналізу й критичної оцінки інформації у сучасному медіапросторі, уміння використовувати цифрові технології, самовиражатися й комунікувати з допомогою медійних засобів, бажання вивчати медійний простір. До компонентів медіаграмотності здобувача освіти згаданий вище науковець відносить: мотиваційно-цільовий, інформаційно-аналітичний, діяльнісно-креативний. Мотиваційно-цільовий компонент представлений мотивами й цілями, що спонукають здобувачів освіти до використання медійних засобів. Інформаційно-аналітичний компонент відображає здатність здобувачів освіти до пошуку потрібного їм контенту у медійному просторі, до критичного аналізу знайденої інформації. Діяльнісно-креативний компонент реалізується через здатність здобувачів освіти до використання цифрового контенту, медіазасобів й медіаконтенту для навчання, особистісного розвитку, повсякденної діяльності, творчості [25, 185].

Учені вказують на актуалізацію медіаграмотності в умовах російської агресії проти України. Адже в таких умовах медіаграмотність дає змогу протистояти інформаційній агресії, сприяє збереженню психічного здоров'я, розвитку стресостійкості [35, 50].

Я. Падалко й О. Слаба вказують на спрямування медіаграмотності на формування автономної особистості, яка може свідомо та критично сприймати медіаматеріали, а також використовувати їх для задоволення власних потреб. Учені переконливо доводять належність медіаграмотності до ключових компетенцій в інформаційному суспільстві. З огляду на медіаграмотність має спрямовуватися не тільки на сприйняття інформації, але й на формування здатності аналізувати, критично оцінювати, та створювати власні медіа матеріали [28, 298].

Н. Заріцька визначає медіаграмотність особистості як оволодіння знаннями закономірностей сприйняття і розумінням інформації, психологічними аспектами впливу медіа на спосіб життя, стосунки та

цінності особистості, використанням ключових концепцій медіаосвіти для аналізу медіа текстів [10, 153].

До провідних рис медіаграмотної людини О. Марків відносить здатність до сприйняття, аналізу, оцінки і створення медіатекстів, до розуміння соціокультурного і політичного контексту функціонування медіа в сучасному світі, кодових та репрезентаційних систем, що використовуються медіа. Учена також переконливо доводить, що завдяки медіаграмотності особистість може використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, Інтернету, а також краще зрозуміти мову медіа культури [22, 280, 286].

До основних завдань медіаграмотності Л. Султанова й М. Прокоф'єва відносять формування навичок і вмінь користування медіа з позиції відповідальності та безпеки; пошук якісних джерел інформації та виявлення фейкових інформаційних ресурсів; протидія деструктивним впливам, фейкам та маніпуляціям; розвиток критичного мислення; протистояння псевдоавторитетам; освоєння соціального та комунікаційного середовища; оволодіння новими компетенціями та цифровими (освітніми) ресурсами; протидія інформаційному стресу; розширення культурного досвіду, розуміння інших культурних кодів [41, 147].

Дослідниці А. Черниш та О. Іщенко підкреслюють провідну роль медіаграмотності особистості у засвоєнні й інтерпретації знань та інформації, адаптації соціальних практик і навиків комунікування, перцепції інформаційно-технологічного і цифрового прориву, у формуванні навичок читання, сприймання, обговорення, інтерпретації, систематизації і відбору інформації як базової одиниці медіа повідомлення, в забезпеченні користувача контенту від фальшивості чи не доброчесності, у формуванні навичок критичного осмислення і критичної перцепції інформації, розрізнення достовірних і фейкових даних, викриття прихованих ідеологій медіаконтенту [46, 168, 169, 171].

Аналогічну думку висловлює також В. Вашкевич, підкреслюючи зв'язок медіаграмотності з розвитком критичного мислення та аналітичних навичок, здатності оцінювати інформацію та розрізняти правдиву та неправдиву, аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел [6, 6].

У контексті дослідження феномена медіаграмотності С. Терепищій зауважує те, що значення поняття «медіаграмотність» детермінується культурним середовищем, адже в одних країнах медіаграмотність може означати знання про медійну інфраструктуру та правила її використання, а в інших – здатність аналізувати та критично сприймати медійний контент. С. Терепищій також вказує на політичні аспекти феномену медіаграмотності, її роль у побудові ефективних комунікацій в інформаційному суспільстві, де медіа є важливим засобом передачі інформації. Учений наголошує на впливі медіа на сприйняття світу й мислення людини, чим і визначається співвіднесення досліджуваного поняття не тільки з простим володінням технічними навичками, але й з розвитком критичного мислення та здатності аналізувати медійний контент з різних точок зору [42, 9, 10].

Н. Парнета пропонує трактувати медіаграмотність як здатність експериментувати, інтерпретувати, аналізувати та створювати, відкритість до використання нових засобів масової інформації до активного вивчення нових програм і технологій [29, 82]. Н. Тілікіна співвідносить медіаграмотність із вмінням отримувати доступ до медіа, здатності розуміти функції медіа, оцінювати якість виконання цих функцій, аналізувати контент, оцінювати медіаповідомлення, створювати контент для самовираження та спілкування: застосування засобів онлайн безпеки і захисту персональних даних, застосування ресурсів для перевірки достовірності інформації і пошук першоджерел, отримання державних послуг онлайн, використання електронного цифрового підпису, використання послуг інтернет-банкінгу, соцмережі, завантаження контенту, цифровий етикет [43, 54].

Наголошуючи на важливості медіаграмотності у формуванні умінь і навичок диференціювання реальності та медійної дійсності, дослідниця О. Третяк підкреслює, що медіаграмотність є важливим фактором формування морально-етичних якостей та громадянської позиції здобувачів освіти [44, 358].

Отже, медіаграмотність – це набута особистістю риса, яка відображає розуміння особистістю сучасних медійних засобів, уміння використовувати медіа, реалізувати процес комунікації через використання медіазасобів.

1.2. Формування медіаграмотності студентів у ЗВО

Формуванню медіаграмотності слід приділяти особливу увагу на всіх освітніх рівнях. І вища освіта не виняток. Адже головне завдання медіаграмотності – навчити молодь грамотно читати медіатекст та критично мислити; привити естетичний смак; допомогти інтегрувати знання та вміння, здобуті на різних заняттях, при сприйнятті, аналізі інформації, у творчій діяльності; проявити і сформувати через медіадіяльність та медіаактивність особистості її соціальну та громадянську відповідальність. У закладах вищої освіти студентів навчають медіаінструментам, саморозвитку, вмілому використанню соціальних мереж, які є засобами комунікації та платформами для самореалізації, пошуком потрібної інформації, розміщенням новин, проведенням теоретичних і практичних онлайн-конференцій. Педагогічній практиці закладів вищої освіти позитивно відгукуються про використання соціальних мереж у формуванні медіаграмотності студентів, застосування корисних додатків: книги WeRead (обмін думками та коментарями про книги); Docs (створення та обмін документами); BookTag (обмін книгами та створення навчальних тестів); SlideShare (створення та обмін презентаціями); StudyGroups (створення групового навчального проекту); Curiosity – Get Smarter Daily (додаток для саморозвитку) [33].

Дослідниця Ю. Руденко виокремлює такі якісні рівні медіаграмотності студентів: 1) розуміння сутності роботи медіа та впливів їх на суспільство; 2) технічні навички свідомого використання медіа; 3) взаємодія у медіасередовищі, створення і представлення власного медіаконтенту; 4) ефективне використання і взаємодія у медіа, навички у створенні, захисті, протистоянні деструктивним впливам медіа. Учена також наголошує на важливості формування у студентів вміння протистояти агресивним інформаційним впливам, зокрема, дезінформації, зомбуванню, маніпулюванню об'єктивними фактами, залякуванню та ворожій пропаганді, навичок критичного мислення і свідомого споживання й поширення медіапродуктів [35, 57]. І. Сніховська й К. Варивода також додають, що сучасні студенти повинні вміти орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі та приймати обґрунтовані рішення, послуговуватися медіагігієною при опрацюванні інформації, дотримуватися принципів здоров'язбереження [38, 338; 5, 60].

І. Кахно вказує на деструктивний вплив недостатнього рівня медійної грамотності на нестійку психіку й особистісну та соціальну незрілість молодшої людини, що виражається дисфорією, занепадом духу, почуттям нездійснених надій, низькою самооцінкою й моральною дезорієнтацією [12, 11].

Дослідниця Н. Череповська переконливо доводить думку про важливість формування у студентів навичок правильного ідентифікування джерела інформації, виявлення мети медіа повідомлення, розкриття застосованих інформаційно-психологічних технологій впливу на цільові аудиторії, пошук додаткових аргументів і контраргументів логічних суджень, тверджень, формулювання висновків та оцінювання сприйнятого контенту [45, 105–108].

Основну мету формування і розвитку медіакомпетентності студентів І. Сніховська вбачає у підвищенні здатності студентів критично осмислювати контент, який вони отримують через соціальні медіа і через традиційні ЗМІ;

підвищенні їхньої обізнаності про правдивість онлайн інформації, у формуванні спроможності критичного розуміння та взаємодії зі ЗМІ. До конструктивних засобів формування медіакомпетентності студентів І. Сніховська відносить виконання дослідних медіа проектів, у межах яких реалізується медіаграмотність як здатність адекватно взаємодіяти з потоками медіаінформації в глобальному інформаційному просторі: здійснювати пошук, аналізувати, критично оцінювати медіатексти; а також проявляється медіакомпетентність студентів як результат їхніх особистісних надбань у процесі формального та неформального навчання [38, 340, 341].

Т. Бешок до критеріїв медіаграмотності відносить: ціннісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, діяльнісно-практичний та креативний [2, 98]. Ціннісно-мотиваційний характеризується такими показниками: наявність позитивного ставлення у студента до вивчення та використання засобів медіаосвіти; критичне мислення; система медіацінностей; усвідомлення потреби медіазнань та медіавмінь; саморозвиток та самовдосконалення із використанням медійних засобів. Інформаційно-пізнавальний критерій відображає такі показники: обізнаність студентів у термінології, історичному досвіді, теоріях і моделях медіаосвіти; опанування знаннями про сутність, зміст, умови, методи й організаційні форми навчання із використанням медіа засобів; здатність до аналізу, синтезу, узагальнення та структурування знань, необхідних для медіаосвітньої діяльності. Діяльнісно-практичний критерій визначає сформованість інформаційних і методичних медіа вмінь і медіанавичок, уміння використовувати засоби медіа на практиці, створювати власні медіатексти (студентські періодичні джерела, конспекти медійних уроків, сайти і блоги в мережі Інтернет). Т. Бешок також виокремлює такі рівні медіаграмотності: низький (студенти проявляють нездатність самостійно відбирати та аналізувати періодичні джерела, програми радіо, кіно, телебачення, сайти мережі Інтернет; незацікавленість до занять із використанням медійних засобів; відсутність творчої уяви щодо вивчення

медіаосвіти, невміння розробки там проведення медійних уроків; не розвинене критичне мислення стосовно інформації, отриманої з різних медіа); середній (наявність основних умінь роботи з медіа текстами, але водночас нездатність до реалізації творчих підходів й протидії маніпулятивному впливу медіа); високий (цілеспрямоване й наполегливе ставлення до навчання та використання медіаосвітніх засобів та форм, вміння критично сприймати медіатексти) [2, 99].

До основних методів формування медіаграмотності у вищій школі учені відносять вербальні (розповідь, лекція, бесіда, діалог, обговорення, аналіз, дискусія тощо); наочні (перегляд аудіовізуального матеріалу); репродуктивні; дослідницькі; евристичні; проблемні; ігрові (моделювання художньо-творчої діяльності творців медіатекстів, імпровізація тощо). О.Кравченко до засобів формування медіаграмотності студентів відносить написання невеличких есе або висловлювань з приводу тих чи інших тем або проблем, розвиток вміння аналізувати і висловлювати власне враження від прочитаного, робота з QR-кодами для пошуку різного контенту. Основне завдання дослідники вбачають у формуванні медіаімунітету особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу, забезпечує психологічний добробут при споживанні медіапродукції, що передбачає медіаобізнаність, вміння добирати потрібну інформацію, оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів; здатності до здорового самовираження особистості та реалізації її життєвих завдань, покращення якості міжособової комунікації і приязності соціального середовища, мережі стосунків і якості життя в значущих для особистості спільнотах [18, 269-275; 26, 480, 481].

Медіаграмотним називають студента, який усвідомлює цінність медіаосвіти для сучасної людини; володіє знаннями в цій галузі; дотримується правил безпечного застосування медіа; використовує, створює

і критично аналізує медіазасоби для досягнення професійних та особистісних цілей [19, 194].

Г. Васянович, Л. Герганов, Т. Бешок рекомендують ознайомлювати студентів із медіаосвітою в процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного, інформаційного спрямування; розвиваючи мотиваційний, креативний та інформативний потенціал сучасної молоді [2, 113]. Водночас науковець О. Залюбівська переконливо доводить ефективність упровадження медіаграмотності як окремої дисциплін у вищій школі. Метою цієї дисципліни є надання студентам теоретичних знань й практичних навичок опанування сучасними медіа та розвитку критичного мислення, які є важливою складовою особистого, професійного та громадянського життя сучасної людини, а також є інструментами для навчання впродовж життя. У межах викладання медіаграмотності у вищій школі слід приділяти увагу розвитку формування культури медіаспоживання, усвідомленого й критичного аналізу медіадискурсу; ідентифікації маніпулятивних технологій в медіа, розвитку креативності, здатності до продукування власних висловлювань, розвитку комунікативної культури на засадах поваги та толерантності; ораторських здібностей; здатності працювати в команді; громадянськості, лідерства. Загальне спрямування курсу медіаграмотності у ЗВО має бути дотичним до розвитку ключових компетентностей XXI ст: критичне, системне, продуктивне мислення, здатність генерувати ідеї, здатність до комунікації, взаємодії, командної роботи, впливу, лідерства [9, 345, 348].

У межах формування медіаграмотності студентів І. Сергієнко рекомендує вивчення впливу нових і традиційних медіа (соціальних мереж, інтернет-видань, друкованої преси, ТБ тощо) на людину; розвиток критичного мислення, інформаційної культури студентів, виробленню медіаімунітету як спроможності протистояти агресивному медіасередовищу і збереженню відчуття психологічного благополуччя при споживанні медіапродукції; розвиток навичок свідомого споживання медіапродукції на

основі ефективного орієнтування в медіапросторі й осмислення власних медіа потреб [36, 81, 83].

Розглядаючи питання формування медіаграмотності студентів, М. Малеш й Б. Хом'як діляться практичним досвідом використання розробленого ними комплексу занять на розвиток компетентностей медіаграмотності студентів, який передбачав такі складові: розуміння (впливу ЗМІ на суспільство, їх структури у відображенні реалій), використання (обладнання, програмного забезпечення й додатків Орієнтація в медіа середовищі), комунікація (пошук та обробка інформації, створення контенту, використання соціальних мереж), стратегія (розмірковування про власне використання медіа, досягнення цілей за допомогою ЗМІ) [21, 30].

М. Білоцерковець діляться досвідом участі студентів у міжнародному проєкті «Екстраполяція стратегій ЄС для розвитку медіаграмотності студентів у вищій освіті України» за підтримки фонду Жан Моне в межах Програми ЄС Еразмус+. Проєкт спрямований на популяризацію основних напрямів політики ЄС у сфері медіаосвіти та залучення закладів вищої України до європейського дискурсу з медіаграмотності в умовах неспровокованого військового вторгнення росії в Україну. Концепція проєкту полягає у підвищенні обізнаності студентської молоді, науково-педагогічних працівників та широкого загалу щодо сучасних тенденцій функціонування європейського медіа-простору, формування національного інформаційного простору та протидії маніпуляціям у ньому; розробка підходів, форм, методів та інструментів, які б позитивно впливали на розвиток медіаграмотності та критичного мислення, сприяли міжкультурній комунікації, підтримці євроінтеграції та подальшому міжнародному співробітництву як в академічній, так і у сфері майбутньої професійної діяльності [3, 17].

Отож, для формування медіаграмотності у вищій школі запроваджуються спеціальні навчальні курси, проєкти, авторські комплекси завдань, використовується творчий підхід до викладання дисциплін професійного циклу.

1.3. Вплив медіаграмотності особистості на психологічну безпеку студентів

Під психологічною безпекою розуміють стан збереження психіки, що передбачає підтримку певного балансу між негативними впливами на людину її навколишнього середовища та її стійкістю, здатністю долати такі впливи власними ресурсами або за допомогою захисних факторів оточення. Психологічна безпека особистості студента є необхідною умовою розвитку її функціональних можливостей, профілактики психосоматичних порушень, особистісного потенціалу. Під психологічною безпекою особистості студента ми розуміємо динамічний процес захищеності особистості від різного виду психологічних загроз і визначенні стратегій забезпечення психологічної безпеки студентської молоді в освітньому середовищі [50].

Поряд із поняттям психологічної безпеки часто використовується сполучення «інформаційно-психологічна безпека особистості», яке тлумачать як захищеність психіки від шкідливих інформаційних впливів, що здатні проти волі і бажання людини змінювати її психологічні характеристики та поведінку. Однією із загроз психологічній безпеці є медіа маніпуляції, тому сьогодні посилюється необхідність розвитку антиманіпулятивних знань, умінь, навичок, якостей, що сприяє усвідомленому сприйняттю, вибору, критичному аналізу, оцінці, інтерпретації та використанню текстів ЗМІ, а також виваженої мотивації медіаспоживання та емоційної стабільності у сприйнятті медіатекстів, що забезпечує психологічну стійкість до медіавпливів [4, 40, 41]. Зміст поняття «інформаційно-психологічна безпека» дослідники визначають як стан

захищеності індивідуальної, групової та суспільної психології і, відповідно, соціальних суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системно-структурної та функціональної організації від впливу інформаційних чинників, що викликають дисфункціональні соціальні процеси [30, 287].

Основні загрози психологічній безпеці поширені у медіа-просторі та кіберпросторі, розглядаються як прояви інформаційно-психологічної війни, яка передбачає цілеспрямовані впливи на масову свідомість і провокує порушення психічного і психологічного здоров'я та благополуччя, зрушення системи цінностей, провокують прояви девіантної антисоціальної поведінки. За таких умов медіаграмотність виступає як фільтр – оборонний засіб від різноманітних інформаційно шкідливих подразників, а наявність у населення ідеологічної соціокультурної свідомості – як наступальне знаряддя для формування проукраїнського суспільства і розвитку успішної держави. Медіаграмотність розглядається нами у якості засобу збереження психологічної безпеки молоді особистості при інформаційно-психологічних впливах в умовах гібридної війни [20, 110, 111].

Формування медіаграмотності у контексті гарантування психологічної безпеки особистості має передбачати реалізацію таких завдань: формування навичок усвідомлено споживати інформацію; вироблення медіаімунітету суспільства, яке дає змогу протистояти маніпулятивним впливам з боку ЗМІ; розвиток рефлексії і критичного мислення щодо отримуваної інформації; формування здатності до медіа творчості щодо здорового самовираження та реалізації життєвих завдань. До основних умінь медіаграмотної людини учені відносять: вміння користуватися інформаційними потоками та постійно оновлювати свої знання в інформаційному полі; критично аналізувати інформацію; вміти самостійно шукати, систематизувати та аналізувати інформацію; розуміти сутність створення інформаційних повідомлень [40, 78].

Медіаграмотність є засобом системи контролю за інформаційною та психологічною безпекою. Тому слід приділити особливу увагу формуванню здатності особистості до повноцінної орієнтації в сучасному інформаційно-комунікативному просторі, виробити у неї почуття соціальної й професійної відповідальності, озброїти вмінням свідомого використання інформаційно-комунікативних технологій, забезпечити психологічну готовність і здатність до протидії маніпулятивним впливам та дезінформації [16, 127].

Дотичним до поняття психологічної безпеки є медіабезпека особистості, тобто такий стан людини, коли дія медіаповідомлень і реакція на них не призводить до погіршення функціонування і розвитку організму, свідомості, психіки особи загалом і не перешкоджає досягненню певних бажаних для людини цілей. Медіапростір трансформує поведінку, психіку, світосприйняття, часом здійснюючи маніпулювання психологією масової аудиторії, що ускладнює адекватне пізнання об'єктивної реальності [23, 321, 326]. Тому єдиним засобом досягнення інформаційно-психологічної безпеки та благополуччя особистості виступає формування у неї медіаграмотності, спроможності усвідомлено фільтрувати та сприймати інформацію у віртуальному просторі та сфері медіа, приймати на цій основі психологічно виважені рішення, що не піддаються маніпулятивним впливам з боку країни-агресора чи інших кібер-загроз. Враховуючи негативний досвід російських пропагандистських каналів, великої кількості фейкової інформації, яку неможливо контролювати через закритість інтернет-джерел інформації, вважаємо найбільш актуальним питання формування медіа грамотності студентської молоді, з метою попередження негативного впливу маніпулювання [37, 253, 254].

Медіаграмотність має передбачати формування знань, умінь, навичок, мотивів, здібностей, які сприяють вибору, критичному аналізу, оцінці, використанню, створенню і передачі медіаповідомлень, усвідомленню складних процесів та закономірностей функціонування медіа в соціумі, орієнтації в ньому, протистоянню маніпулятивному впливу, інформаційним

загрозам, що створюють небезпеку важливим інтересам окремої особистості, суспільства, держави. Загалом, це здатність медіавиробників та медіаспоживачів ефективно взаємодіяти з медіапростором. Н. Вітюк визначила такі показники розвитку медіакомпетентності особистості: мотиваційний (мотиви контактів з медіатекстами); контактний (частота спілкування/контакту з медіатекстами); інформаційний (знання термінології, теорії й історії медіакультури, розуміння процесу масової комунікації та медійних впливів у контексті реального світу); перцептивний (здібності до сприйняття медіатекстів); інтерпретаційний (уміння інтерпретувати, аналізувати медіатексти на основі певного рівня медіасприйняття); операційний/оцінковий (вміння створювати/розповсюджувати власні медіатексти); креативний (наявність творчої складової в різних аспектах діяльності, пов'язаної з медіа). Медіакомпетентність особистості розвивається протягом усього життя людини – як результат медіаосвіти, як рівень медіа культур [7].

Отже, формування медіаграмотності особистості є гарантом її психологічної безпеки.

Аналізуючи різні підходи до дефініції поняття «медіаграмотність», ми дійшли висновку, що під досліджуваним феноменом треба розуміти набуту особистістю рису, яка відображає розуміння особистістю сучасних медійних засобів, уміння використовувати медіа, реалізувати процес комунікації через використання медіазасобів.

Вивчаючи особливості формування медіаграмотності у ЗВО, ми встановили, що для формування медіаграмотності у вищій школі запроваджуються спеціальні навчальні курси, проекти, авторські комплекси завдань, використовується творчий підхід до викладання дисциплін професійного циклу.

У межах вивчення впливу медіаграмотності студентів на психологічну безпеку особистості нами з'ясовано, що формування медіаграмотності особистості є гарантом її психологічної безпеки. Медіаграмотність

передбачає формування знань, умінь, навичок, мотивів, здібностей, які сприяють вибору, критичному аналізу, оцінці, використанню, створенню і передачі медіаповідомлень, усвідомленню складних процесів та закономірностей функціонування медіа в соціумі, орієнтації в ньому, протистоянню маніпулятивному впливу, інформаційним загрозам, що створюють небезпеку важливим інтересам окремої особистості, суспільства, держави. Психологічна безпека особистості – це захищеність психіки від шкідливих інформаційних впливів, що здатні проти волі і бажання людини змінювати її психологічні характеристики та поведінку; стан захищеності індивідуальної, групової та суспільної психології і, відповідно, соціальних суб'єктів різних рівнів спільності, масштабу, системно-структурної та функціональної організації від впливу інформаційних чинників, що викликають дисфункціональні соціальні процеси.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

2.1. Процедура й методи дослідження

Для вивчення медіаграмотності як чинника психологічної безпеки студентської молоді нами проведено емпіричне дослідження. Для проведення емпіричного дослідження медіаграмотності як чинника психологічної безпеки студентської молоді визначено такі етапи: організаційний – формулювання мети і завдань дослідження, підбір діагностичного інструментарію, формування вибірки; власне емпіричний – проведення опитування студентів стосовно медіаграмотності; підсумковий – обробка й інтерпретація матеріалів опитування, формулювання висновків.

Для проведення емпіричного дослідження медіаграмотності як чинника психологічної безпеки студентської молоді обрано групу респондентів, які є студентами третього курсу. Опитуванням охоплено 25 осіб. Опитування проводилося у позанавчальний час із використанням Google-форм. Отримані емпіричні дані оброблялись із використанням додатка Excel.

Для проведення емпіричного дослідження медіаграмотності як чинника психологічної безпеки студентської молоді обрано такий діагностичний інструментарій: Тест «Наскільки ви медіаграмотні?» (В. Іванов); Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості (І. Приходько); Опитувальник медіаактивності особистості (Н. Коструба, Ю. Хвесик).

Тест «Наскільки ви медіаграмотні?» передбачає обрання респондентом дослідження однієї правильної відповіді із запропонованих варіантів питань. Тест налічує усього 20 питань. За цим тестом можна

встановити такі рівні медіаграмотності: 1–6 очок – початковий рівень медіаграмотності; 6–14 очок – середній; 14–20 очок – високий [31, 91].

Респондент, що має 1 рівень медіаграмотності, називається «вдячний споживач інформації». Будь-яку інформацію сприймає на віру, залежний від неї. Почувається дуже невпевнено, якщо з якихось причин не має доступу до своїх улюблених каналів і джерел інформації (фільмів, тематичних програм, комп'ютерних ігор тощо). Довіряє рекламі і купує все, що йому доступно, щоб спробувати. Навіть якщо і розчаровується в рекламованому товарі / політиці, все одно продовжує захищати свою точку зору і відстоювати свою думку. Його улюбленим аргументом в суперечці є: «Я тільки вчора це бачив(ла) по ТБ або в інтернеті прочитав(ла) ...». Відрізняється деякою нетолерантністю до інших точок зору. Найчастіше має проблеми з таймінгом, цілепокладанням. Має схильність до прокрастинації.

Респондент з 2 рівень медіаграмотності – це «споживач, що коливається». Ця людина одного разу сама стала жертвою своєї медіабезграмотності або пройшла початкове навчання, тренінг з основ медіаграмотності, які змусили її переглянути погляди на сучасні медіа. Перше, що вона робить при взаємодії з медіатекстами, це починає сумніватися в їх достовірності. Вона знає, що практично всі медіа в Україні залежні від власника і відображають його точку зору. Знає також, що саме в інтернеті концентрується найбільша кількість фейків. Вміє робити нескладні операції фактчекінгу. За бажання, може грамотно декодувати і проаналізувати будь-який медіатекст. Рівень медіаграмотності безсистемний, спонтанний.

Респондент, що має 3 рівень медіаграмотності, – критичний споживач інформації або «просвітлений». Людина, яка з самого початку інтуїтивно відчувала, що медіа необ'єктивно відображають реальність. І це передчуття викликало у неї системну мотивацію до вивчення і дослідження того, як функціонують медіа, чому вони не достовірно передають інформацію. Продовживши свою освіту на різних тренінгах і курсах з медіаграмотності,

вона стала постійно критично і уважно перевіряти і перепроверити інформацію, яку споживає. Вона вже автоматично аналізує і декодує будь-який медіатекст. Більше того, ця людина попрацювала і над своєю медіагігієною. Вона проаналізувала джерела, з яких отримує інформацію, час, який витрачає на це, і зробила висновки про якість і тривалість взаємодії з медіа. Чітко усвідомлює, що медіа в Україні неприбуткові і належать олігархам. Знає, яким саме. Знає ознаки якісного журналістського матеріалу. Легко аналізує маніпуляції в медіа. Розуміє, де під виглядом новини пропонується прихована реклама або пропаганда. Вміє протистояти їй. Відрізняється критичністю мислення, впевненістю і самодостатністю поведінки одночасно з високим рівнем толерантності та комунікативної культури.

Респонденти, для яких характерний мінімальний рівень медіаграмотності («вдячний споживач інформації») мають такі особливості медіаграмотності: відсутність бажання аналізувати й перевіряти систематично споживаний контент, медіа залежність, отримання інформації з одного джерела, нерозуміння принципів функціонування медіа, відсутність даних про приналежність медіа, про наявність замовних матеріалів, постиг неперевірених даних, відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями, програмами, додатками, довіра до рекламних публікацій, схильність піддаватися впливу й маніпулюванню, емоційне реагування на будь-яке резонансне повідомлення в медіа; активний виборець, любитель політичних ток-шоу; слабкий рівень розвитку логічних й аналітичних здібностей.

Для осіб, які мають другий рівень медіаграмотності, характерні такі особливості: достатній рівень розвитку навичок критичного мислення, зацікавленість питаннями медіаграмотності (читає додатки, записується в спеціалізовані групи, відвідує тренінги), розуміння специфіки функціонування медіа, належності медіаресурсів певним соціальним групам, розуміння маніпулятивного впливу реклами, пропаганди, здатність до

декодування медіатекстів, намагання перевіряти інформацію, схильність до апробації своїх умінь і навичок в інтернет-журналістиці (пости, фото у соціальних мережах), зацікавленість професійним контентом, розуміння принципів інформаційної безпеки в мережі, сформованість навичок фактчекінгу, спостережливість, обережність, неспішність у висновках після аналізу тексту.

Особам з третім рівнем медіаграмотності, притаманні такі риси: популяризація ідей медіаграмотності, схильність ділитися своїми знаннями і знахідками, сформовані критичне мислення і критична дистанція по відношенню до медіа, вміння перевіряти інформацію, розуміння принципів функціонування медіа, журналістських стандартів і критеріїв якісного матеріалу, здатність до диференціації пропаганди, реклами, фейків, політична незаангажованість, уміння декодувати медіаманіпуляції, уміння створювати авторські медіапродукти, сформовані навички фактчекінгу, толерантність, самодостатність, спрямованість на результат [31, 95-98].

Методика «Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості» пропонує респондентам 28 тверджень, на які потрібно обрати відповідь: «Це точно не про мене», «Це на мене схоже», «Це схоже на мене, але немає впевненості», «Не наважуюся віднести це до себе», «Сумніваюся, що це можна віднести до мене», «Мені це не властиво в більшості випадків», «Це мене абсолютно не стосується».

Отримані за цією методикою дані розмежовуються за такими шкалами: морально-комунікативна шкала – довіра, повага до інших; мотиваційно-вольова; ціннісно-сміслова; шкала внутрішнього комфорту. Також вираховується інтегральний показник психологічної безпеки особистості за 4 шкалами [32., 62, 63].

Опитувальником медіаактивності особистості пропонується респондентам оцінити, як часто вони: спілкують у соціальних мережах, дивлюсь сторіси в інстаграм, тік-ток, фейсбук; дивлюсь відео на ютуб; дивлюсь серіали, фільми; публікую в соціальних мережах свої фото; вітаю

своїх рідних і знайомих зі святами у месенджерах, соціальних мережах; поширюю, коментую контент у соціальних мережах; дивлюсь новини на інтернет-сайтах; я підписаний на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах; переглядаю онлайн-трансляції чи відеозаписи передач, серіалів [17, 41-44].

2.2. Аналіз й інтерпретація даних

Результати опитування респондентів за обраними нами методиками наведено у таблицях 2.1 – 2.3.

Таблиця 2.1

Результати опитування за тестом «Наскільки ви медіаграмотні?» (В. Іванов)

Рівень медіаграмотності	К-сть опитаних	% респондентів
Перший рівень	12	48
Другий рівень	8	32
Третій рівень	5	20

Як бачимо із таблиці 2.1, в аналізованій вибірці переважають респонденти із першим рівнем медіаграмотності (48% досліджуваних), тобто більшість опитаних нами студентів є «вдячними споживачами інформації». Вони схильні довіряти будь-якій інформації, відчувають непевненість у разі відсутності доступу до відомих їм джерел отримання інформації, довіряють рекламі, проявляють нетолерантність до інших точок зору, відмінних від своєї, мають труднощі з таймінгом і цілепокладанням. Їм також притаманні такі риси, як: відсутність бажання аналізувати й перевіряти систематично споживаний контент, медіазалежність, отримання інформації з одного джерела, нерозуміння принципів функціонування медіа, відсутність даних про приналежність медіа, про наявність замовних матеріалів, постиг

неперевірених даних, відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями, програмами, додатками, довіра до рекламних публікацій, схильність піддаватися впливу й маніпулюванню, емоційне реагування на будь-яке резонансне повідомлення в медіа; слабкий рівень розвитку логічних й аналітичних здібностей.

32% опитаних студентів мають другий рівень медіаграмотності. Вони належать до категорії «споживачів, що коливаються». Такі студенти мають певні навички фактчекінгу, знають принципи функціонування медіа, вміють грамотно декодувати і проаналізувати будь-який медіа текст, характеризуються достатнім рівнем розвитку навичок критичного мислення, зацікавленістю питаннями медіаграмотності, усвідомленням маніпулятивного впливу реклами, пропаганди, мають здатність до декодування медіатекстів, намагання перевіряти інформацію, схильність до апробації своїх умінь і навичок в інтернет-журналістиці (пости, фото у соціальних мережах), проявляють зацікавленість професійним контентом, оволоділи правилами інформаційної безпеки в мережі.

Найменша кількість опитаних мають третій рівень медіаграмотності (20%). Вони належать до категорії «критичних споживачів». Вони інтуїтивно відчують необ'єктивну інформацію, наведену у медіа; критично й уважно аналізують медіатексти, вміло проводять фактчекінг, диференціюють маніпулятивний вплив реклами, пропаганди, мають високий рівень критичного мислення, толерантності та комунікативної культури, проявляють упевненість й самодостатність поведінки. Їм також властиві популяризація ідей медіаграмотності, схильність ділитися своїми знаннями і знахідками, сформовані критичне мислення і критична дистанція по відношенню до медіа, вміння перевіряти інформацію, розуміння принципів функціонування медіа, журналістських стандартів і критеріїв якісного матеріалу, здатність до диференціації пропаганди, реклами, фейків, політична незаангажованість, уміння декодувати медіаманіпуляції, уміння

створювати авторські медіапродукти, сформовані навички фактчекінгу, толерантність, самодостатність, спрямованість на результат.

Таблиця 2.2

**Результати експрес-діагностика психологічної безпеки особистості
(І. Приходько)**

Шкали	Рівні					
	високий		Середній		низький	
	К-сть опитаних	% респондентів	К-сть опитаних	% респондентів	К-сть опитаних	% респондентів
Морально-комунікативна шкала	4	16	6	24	15	60
Мотиваційно-вольова	5	20	5	20	15	60
Ціннісно-смілова	7	28	7	28	16	64
Шкала внутрішнього комфорту	4	16	8	32	13	52
Інтегральний показник психологічної безпеки особистості	4	16	6	24	15	60

На основі даних таблиці 2.2 можна стверджувати, що в аналізованій нами вибірці студентів переважають особи із низьким рівнем психологічної безпеки особистості. Узагальнені дані за кожною із шкал подано на рис. 2.1 – 2.4.

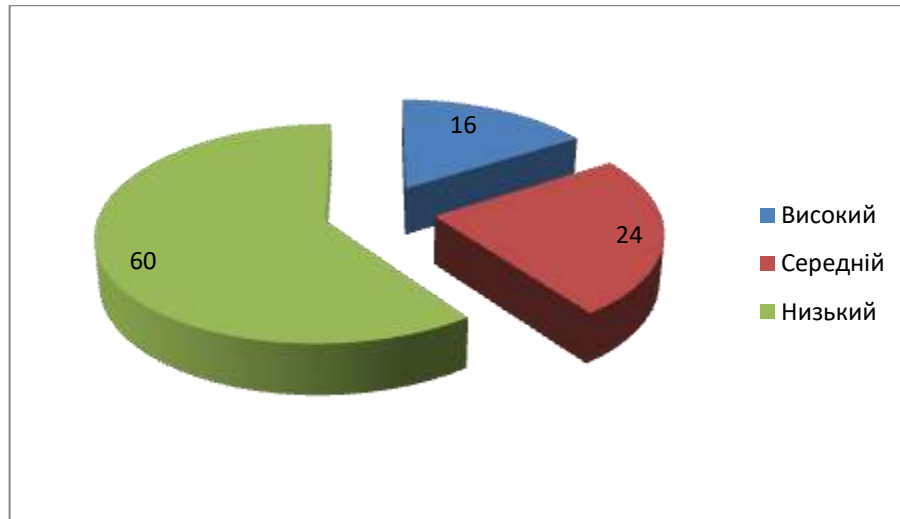

Рис. 2.1. Рівень психологічної безпеки студентів за морально-комунікативною шкалою, %

Як бачимо з рис. 2.1, більшість опитаних студентів мають низький рівень психологічної безпеки за морально-комунікативною шкалою. Іншими словами, вони мають низький рівень довіри й поваги до інших, що заважає їм відчувати психологічну безпеку. Середні показники за аналізованою шкалою продемонстрували 24% опитаних студентів. Високий рівень довіри й поваги до інших притаманний тільки 16% студентів аналізованої нами вибірки.

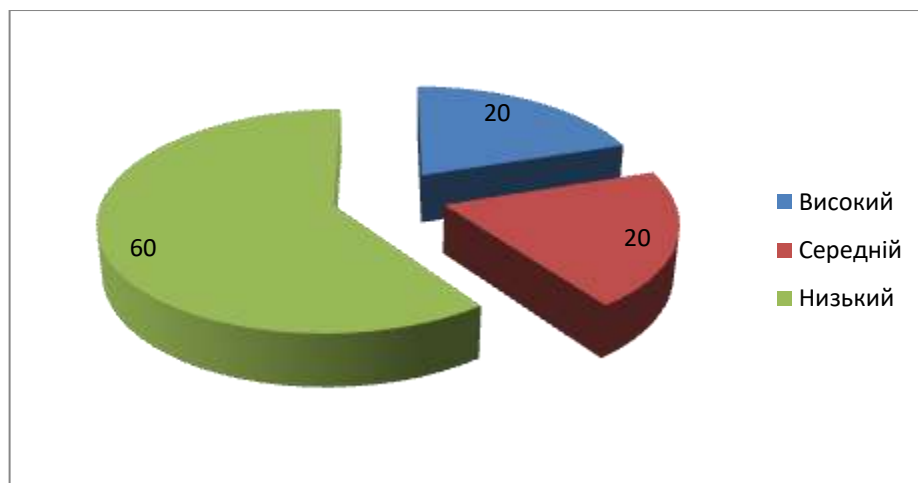

Рис. 2.2. Рівень психологічної безпеки студентів за мотиваційно-вольовою шкалою, %

На основі даних рис. 2.2 можна стверджувати, що більшість опитаних (60%) продемонстрували низький рівень психологічної безпеки за мотиваційно-вольовою шкалою, що вказує на недостатній рівень вмотивованості студентів, недостатню міру сформованості у них вольових

якостей. Тільки по 20% респондентів дослідження мають середній і високий показники за аналізованою шкалою.

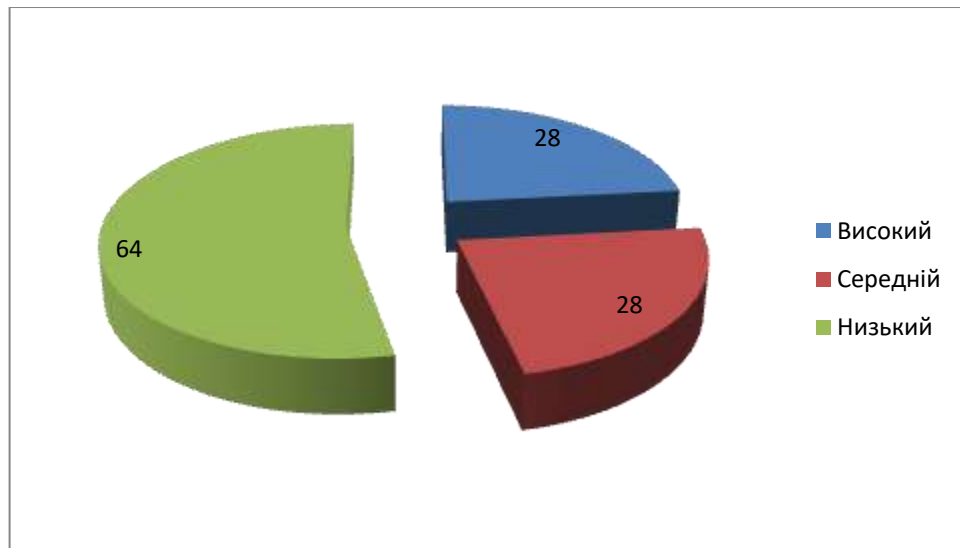

Рис. 2.3. Рівень психологічної безпеки студентів за ціннісно-смісловою шкалою, %

З рис. 2.3 бачимо, що 64% опитаних студентів продемонстрували низький рівень психологічної безпеки за ціннісно-смісловою шкалою. По 28% опитаних відповідно мають середній і високий рівні аналізованого показника. Така тенденція свідчить про недостатню сформованість ціннісно-сміслових орієнтацій особистості.

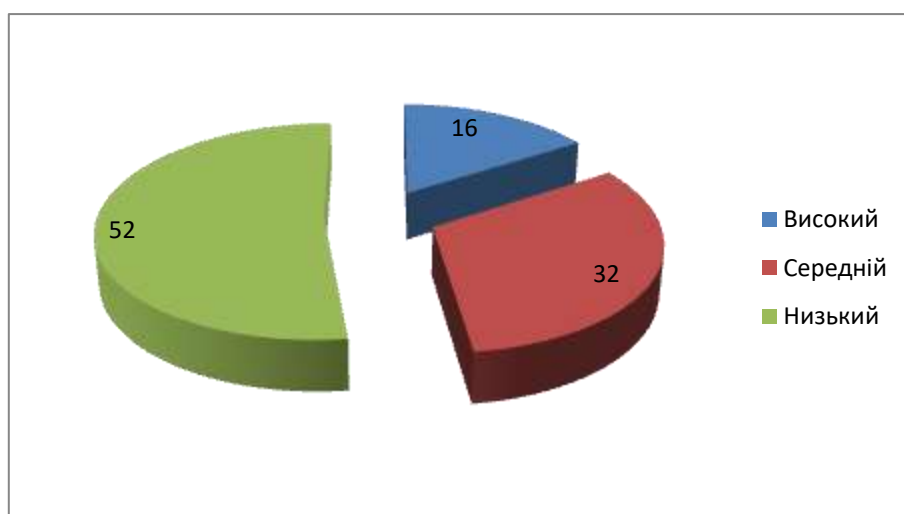

Рис. 2.4. Рівень психологічної безпеки студентів за шкалою внутрішнього комфорту, %

На основі даних рис. 2.4 можна стверджувати, що 52% опитаних студентів продемонстрували низький рівень психологічної безпеки за шкалою внутрішнього комфорту. 32 і 16% опитаних відповідно мають середній і високий рівні аналізованого показника. Це вказує на відсутність відчуття внутрішнього комфорту особистості у респондентів аналізованої вибірки.

Таблиця 2.3

Результати дослідження за опитувальником медіаактивності особистості (Н. Коструба, Ю. Хвесик)

Як часто Ви	К-сть опитаних	% респондентів
Спілкуюсь у соціальних мережах	17	68
Дивлюсь сторіси в інстаграм, тік-ток, фейсбук	15	60
Дивлюсь відео на ютуб	20	80
Дивлюсь серіали, фільми	13	52
Публікую в соціальних мережах свої фото	18	72
Я вітаю своїх рідних і знайомих зі святами у месенджерах, соціальних мережах	19	76
Я поширюю, коментую контент у соціальних мережах	14	56
Дивлюсь новини на інтернет-сайтах	12	48
Я підписаний на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах	17	68
Я переглядаю онлайн-трансляції чи відеозаписи передач, серіалів	16	64
Загальна медіаактивність	16	64,4

На основі даних таблиці 2.3 можна стверджувати, що більшість опитаних студентів є досить медіактивними. Вони спілкуються у соціальних мережах, переглядають дописи й публікації інших, відеотрансляції, використовуються соціальні медіа для привітання рідних, знайомих, є

підписаними на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах. Дещо менше студенти аналізованої нами вибірки поширюють і коментують опублікований у соціальних медіа контент, переглядають новини на інтернет-сайтах, дивляться фільми та серіали онлайн.

Для визначення впливу рівнів медіаграмотності на психологічну безпеку особистості нами проведено кореляційний аналіз. Для цього використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Розрахунок проводився із використанням електронних таблиць Excel. Дані кореляційного аналізу наведено у таблицях 2.4, 2.5.

Таблиця 2.4

Кореляційний аналіз взаємозв'язку між рівнем медіаграмотності студентів і показниками психологічної безпеки особистості

Шкали психологічної безпеки особистості	Рівні медіаграмотності		
	Перший рівень	Другий рівень	Третій рівень
Морально-комунікативна шкала	0,64*	0,58*	0,53*
Мотиваційно-вольова	0,22	0,31	0,38
Ціннісно-сміслова	0,60*	0,57*	0,46*
Шкала внутрішнього комфорту	0,68*	0,69*	0,59*

*Примітка: *кореляція достовірна при $p=0,05$*

На основі даних таблиці 2.4 можна стверджувати про наявність статистично значущого зв'язку між показниками медіаграмотності й шкалами психологічної безпеки особистості, зокрема морально-комунікативною, ціннісно-сміисловою шкалою та шкалою внутрішнього комфорту. Тобто, чим вищий показник медіаграмотності, тим вищими будуть показники психологічної безпеки особистості, зокрема довіра й ставлення до

інших, сформованість ціннісно-сміслових орієнтацій особистості, відчуття внутрішнього психологічного комфорту.

Таблиця 2.5

Кореляційний аналіз взаємозв'язку між медіаактивністю студентів і показниками психологічної безпеки особистості

Медіаактивність	Шкали психологічної безпеки особистості			
	Морально-комунікативна шкала	Мотиваційно-вольова	Ціннісно-смістова	Шкала внутрішнього комфорту
Спілкуюсь у соціальних мережах	0,44*	0,23	0,45*	0,49*
Дивлюсь сторіси в інстаграм, тік-ток, фейсбук	0,21	0,33	0,48*	0,59*
Дивлюсь відео на ютуб	0,31	0,23	0,25	0,29
Дивлюсь серіали, фільми	0,21	0,13	0,25	0,39
Публікую в соціальних мережах свої фото	0,48*	0,23	0,45*	0,59*
Я вітаю своїх рідних і знайомих зі святами у месенджерах, соціальних мережах	0,47*	0,23	0,35	0,39
Я поширюю, коментую контент у соціальних мережах	0,56*	0,23	0,45*	0,49*
Дивлюсь новини на інтернет-сайтах	0,21	0,23	0,25	0,59*

Продовження таблиці 2.5

Я підписаний на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах	0,31	0,23	0,45*	0,49*
Я переглядаю онлайн-трансляції чи відеозаписи передач, серіалів	0,31	0,23	0,25	0,29

*Примітка: *кореляція достовірна при $p=0,05$*

Як бачимо із таблиці 2.5, кореляційним аналізом підтверджено наявність таких взаємозв'язків між медіа активністю студентів й шкалами психологічної безпеки особистості:

- між спілкуванням у соціальних мережах і морально-комунікативною, ціннісно-смісловою та шкалою внутрішнього комфорту;
- між переглядом студентами публікацій у соціальних медіа і ціннісно-смісловою та шкалою внутрішнього комфорту;
- між здійсненням студентами публікацій у соціальних медіа і морально-комунікативною, ціннісно-смісловою та шкалою внутрішнього комфорту;
- між використанням студентами соціальних медіа для привітання рідних і знайомих і морально-комунікативною шкалою;
- між поширенням і коментуванням студентами контенту у соціальних медіа та морально-комунікативною, ціннісно-смісловою та шкалою внутрішнього комфорту;
- між переглядом студентам новинних повідомлень на інтернет-ресурсах і шкалою внутрішнього комфорту;
- між підпискою студентів на сторінки відомих людей і блогерів та ціннісно-смісловою шкалою та шкалою внутрішнього комфорту.

Проведеним емпіричним дослідженням встановлено такі особливості медіаграмотності як чинника психологічної безпеки особистості:

переважають респонденти із першим і другим рівнями медіаграмотності; особи із першим рівнем медіаграмотності схильні довіряти будь-якій інформації, відчують невпевненість у разі відсутності доступу до відомих їм джерел отримання інформації, довіряють рекламі, проявляють нетолерантність до інших точок зору, відмінних від своєї, мають труднощі з таймінгом і цілепокладанням. Їм також притаманні такі риси, як: відсутність бажання аналізувати й перевіряти систематично споживаний контент, медіазалежність, отримання інформації з одного джерела, нерозуміння принципів функціонування медіа, відсутність даних про приналежність медіа, про наявність замовних матеріалів, постиг неперевірених даних, відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями, програмами, додатками, довіра до рекламних публікацій, схильність піддаватися впливу й маніпулюванню, емоційне реагування на будь-яке резонансне повідомлення в медіа; слабкий рівень розвитку логічних й аналітичних здібностей; особи з другим рівнем медіаграмотності характеризуються достатнім рівнем розвитку навичок критичного мислення, зацікавленістю питаннями медіаграмотності, усвідомленням маніпулятивного впливу реклами, пропаганди, мають здатність до декодування медіатекстів, намагання перевіряти інформацію, схильність до апробації своїх умінь і навичок в інтернет-журналістиці (пости, фото у соціальних мережах), проявляють зацікавленість професійним контентом, оволоділи правилами інформаційної безпеки в мереж;

в аналізованій вибірці переважають особи із низьким рівнем психологічної безпеки особистості, адже більшість опитаних студентів мають низький рівень психологічної безпеки за морально-комунікативною шкалою. (низький рівень довіри й поваги до інших), за мотиваційно-вольовою шкалою (недостатній рівень вмотивованості студентів, недостатню міру сформованості у них вольових якостей), за ціннісно-смісловою шкалою (не

сформованість ціннісно-сміслових орієнтацій особистості), за шкалою внутрішнього комфорту (відсутність відчуття внутрішнього комфорту особистості);

більшість опитаних активно спілкуються у соціальних мережах, переглядають дописи й публікації інших, відеотрансляції, використовуються соціальні медіа для привітання рідних, знайомих, є підписаними на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах, дещо менше студенти поширюють і коментують опублікований у соціальних медіа контент, переглядають новини на інтернет-сайтах, дивляться фільми та серіали онлайн.

Кореляційним аналізом підтверджено гіпотезу про наявність взаємозв'язку між рівнями медіаграмотності студентів і психологічною безпекою особистості, між медіа активністю студентів та психологічною безпекою особистості.

2.3. Рекомендації щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості

Для формування медіаграмотності студентів як чинника інформаційної безпеки рекомендуємо скористатися проведенням тренінгового заняття із коригування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки.

Обираючи тренінг як метод формування медіаграмотності студентів, ми взяли до уваги наукове розуміння сутності психологічного тренінгу, який трактують як сукупність групових методів формування умінь і навичок самопізнання, спілкування і взаємодії людей в групі [8, 17, 18], форму спеціально організованого спілкування, психологічний вплив якого базується на активних методах групової роботи [13, 118]; ретельно спланований процес, метою якого є поповнення навичок та знань учасників і перевірка їх ставлення до навколишнього та до проблем, ідеї, поведінки з метою аналізу

та корекції; пізнання себе і навколишнього світу; зміна свого «Я» через спілкування; спілкування у довірчій атмосфері і неформальній обстановці; ефективна форма роботи для засвоєння знань; інструмент для формування вмінь і навичок [13, 118].

Психологічні тренінги здебільшого спрямовані на розвиток компетентності в спілкуванні, скільки на зняття обмежень і подолання труднощів, що заважають оптимальному розвитку тих або інших сторін особистості і її ефективної життєдіяльності, на розкриття внутрішніх потенціалів людини і розширення її самосвідомості.

Основними методами психологічного тренінгу є: групові дискусії, аналіз ситуацій, рольова гра. Психологічний тренінг спрямований на здобуття його учасниками психологічних знань у живих, емоційно насичених комунікативних ситуаціях [8, 17, 18].

Під час психологічного тренінгу активно використовуються інтерактивні техніки, через які здійснюється осмислення учасниками комунікативних ситуацій, актуалізації потреб учасників занять, створюються умови для формування вмінь в учасників занять використовувати отримані знання у комунікативних ситуаціях [11, 28, 29]. Психологічний тренінг також сприяє формуванню комунікативних навичок, когнітивних установок особистості, трансформації раніше сформованих власних стереотипів і знаходженню шляхів вирішення своїх особистих проблем [13, 118].

Дослідниця Н. Носкова вказує на такі позитивні риси психотренінгу, як: розвиток різних структур психіки та особистості загалом; особистісне зростання; оволодіння знаннями, уміннями і навичками ефективної соціальної поведінки та організації продуктивної взаємодії з іншими людьми в соціально значущій діяльності та міжособистісній взаємодії; розвиток ідентичності; вирішення проблем і вміння приймати правильні рішення; тренінг емоційного самоконтролю, саморозуміння, самозахисту, самопідтримки та концептуалізації досвіду [27].

Психологічний тренінг базується на груповій взаємодії – інтеракції. Формами групової взаємодії є: групова психотерапія, психокорекційні групи, групи досвіду, групи активного навчання, групи самовдосконалення. Психологічний тренінг, побудований на груповій взаємодії сприяє вирішенню міжособистісних проблем через розуміння його учасниками тотожності наявних у них проблем порівняно з іншими. Під час психологічного тренінгу моделюється система взаємовідносин і взаємозв'язків, характерна для реального життя, що дає можливість учасникам тренінгу побачити та проаналізувати спілкування й поведінку інших людей і самих себе, які не є очевидними в життєвих ситуаціях. Забезпечувана у ході психологічного тренінгу можливість одержання зворотного зв'язку й підтримки від людей, в яких схожі проблеми, теж має провідну роль у розвитку емпатії. У межах психологічного тренінгу особистість може вільно навчатися нових умінь, навичок, експериментувати з різними стилями відносин серед рівних собі партнерів, що в реальному житті неможливе через ризики непорозуміння, несприйняття. Участь у психологічному тренінгу сприяє ідентифікації особистості себе з іншими, дає змогу «зіграти» роль іншої людини для кращого порозуміння як його, так і себе; для ознайомлення з новими способами поведінки, що використовуються будь-ким. Психологічний тренінг сприяє виробленню емоційного зв'язку і співпереживання, створює певне напруження для полегшення розуміння проблем інших людей, полегшує саморозкриття, самодослідження й самопізнання [47, 201].

Таблиця 2.6

**Програма психологічного тренінгу із коригування
медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки**

№з/п	Тема	Мета	Цільова аудиторія
1	Як правильно працювати із медіатекстами	коригування навичок роботи з медіатекстами	Студенти

Продовження таблиці 2.6

2	Перевіряємо контент на об'єктивність	формування навичок фактчекінгу, коригування медіагігієни особистості	Студенти
3	Презентуємо себе у медіа: перспективи і загрози	формування навичок безпечного поводження в медіапросторі	Студенти
4	Медіапростір і Я: добре чи погано	формування адекватного сприйняття медіапростору, коригування ціннісно-смыслових орієнтацій особистості	Студенти

Нижче наводимо орієнтовний приклад одного із тренінгових занять.

Тема: Медіапростір і Я: добре чи погано

Мета: формування адекватного сприйняття медіапростору, коригування ціннісно-смыслових орієнтацій особистості.

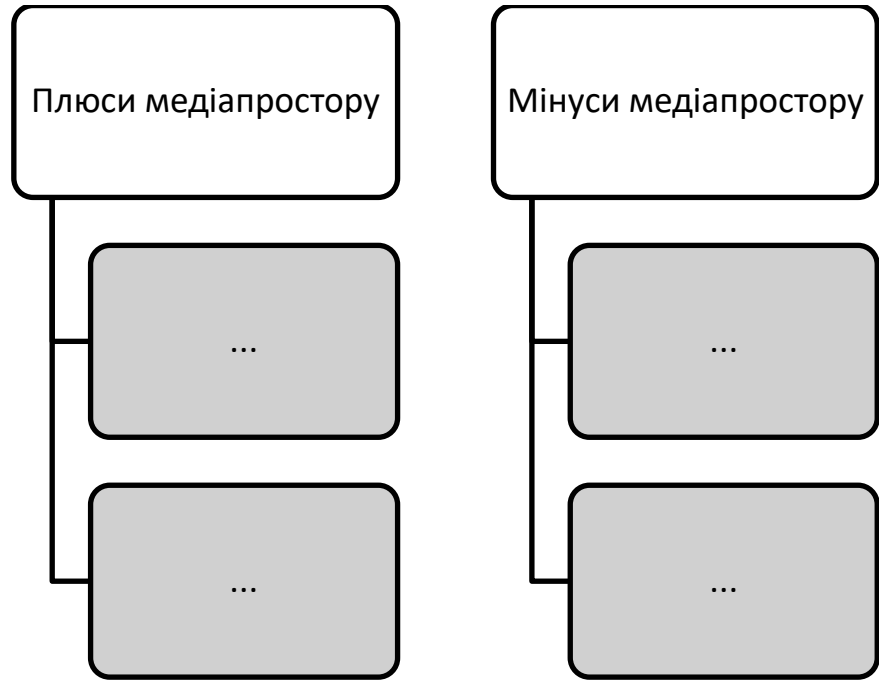
Перебіг заняття

I. Вступна частина.

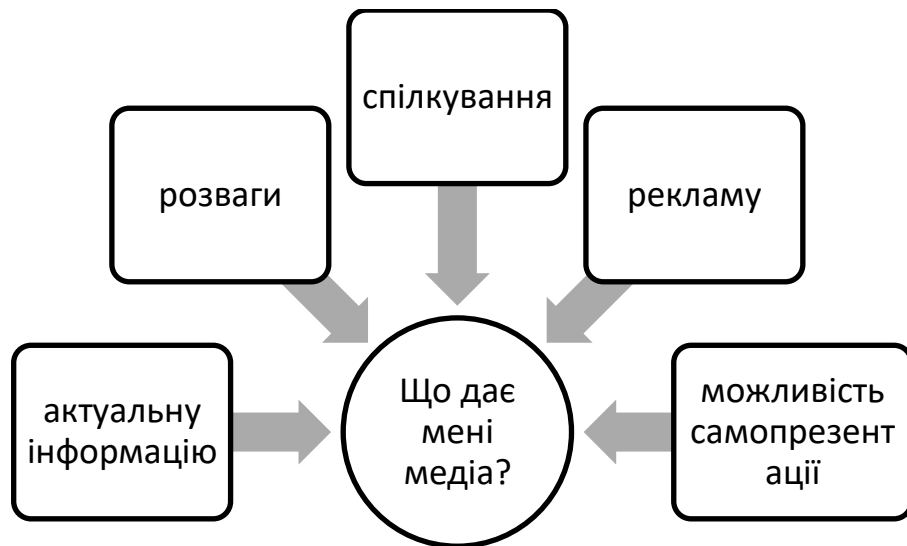
1. Вітання.
2. Емоційне налаштування.
3. Формування очікувань і правил

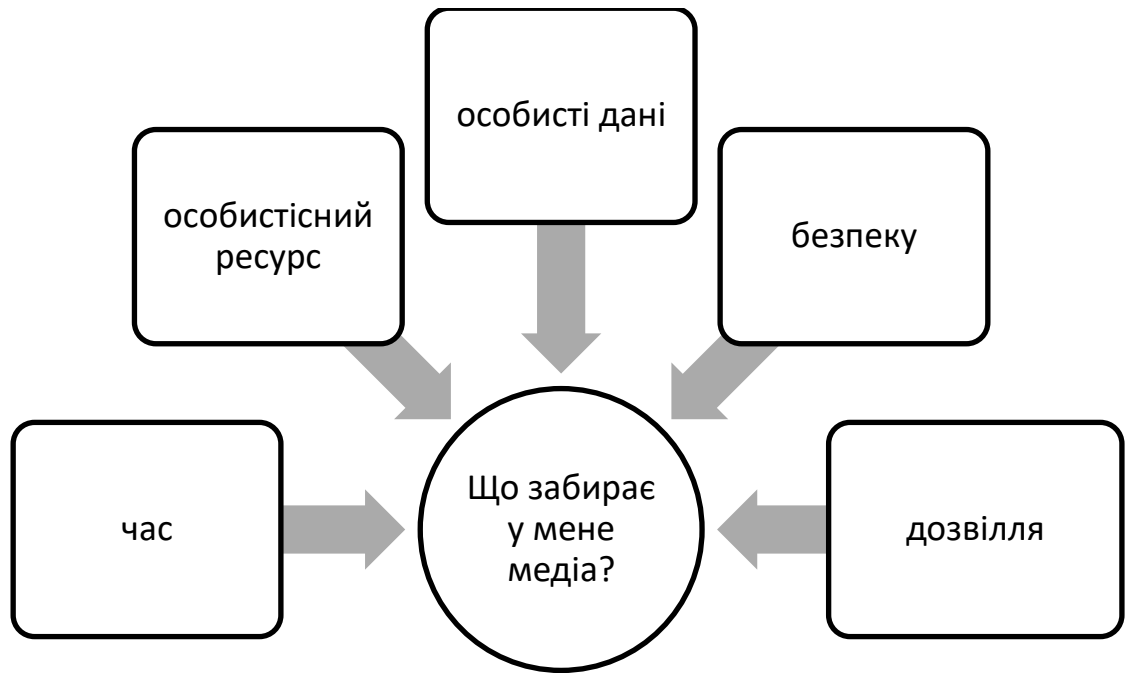
II. Основна частина

1. Робота зі схемою «Плюси й мінуси медіапростору». Опис: учасникам тренінгу потрібно заповнити, працюючи у малих групах, схему, зазначивши у ній переваги й недоліки сучасного медіапростору. Орієнтовний шаблон схеми може бути таким:

2. Складання «асоціативного грона». Опис: студентам потрібно об'єднатися у дві групи й скласти «асоціативне грона» до таких напрямів, як: «Що дає мені медіа?», «Що забирає у мене медіа?». Вигляд схем може бути таким:

3. Складання алгоритму толерантних взаємин між особистістю й медіа. Схематичний вигляд алгоритму може бути таким:

III. Заключна частина

1. Обмін враженнями про заняття.
2. Аналіз відповідності результатів очікуванням від заняття.
3. Прощання.

Отже, проведення психотренінгових занять можна вважати одним із дієвих способів коригування / формування медіаграмотності студентів.

Для проведення емпіричного дослідження медіаграмотності обрано такі діагностичні показники, як: рівні медіаграмотності, показники психологічної безпеки особистості за чотирма шкалами (морально-комунікативною, мотиваційно-вольовою, ціннісно-смісловою шкалою, шкалою внутрішнього комфорту), медіаактивність особистості.

Емпіричним дослідженням встановлено, що серед студентів переважають особи переважають респонденти із першим (відсутність бажання аналізувати й перевіряти систематично споживаний контент, медіазалежність, отримання інформації з одного джерела, незрозуміння принципів функціонування медіа, відсутність даних про приналежність медіа, про наявність замовних матеріалів, постинг неперевірених даних, відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями, програмами, додатками, довіра до рекламних публікацій, схильність піддаватися впливу й маніпулюванню, емоційне реагування на будь-яке резонансне повідомлення в медіа) та другим (характеризуються достатнім рівнем розвитку навичок критичного мислення, зацікавленістю питаннями медіаграмотності, усвідомленням маніпулятивного впливу реклами, пропаганди, мають здатність до декодування медіатекстів, намагання перевіряти інформацію, схильність до апробації своїх умінь і навичок в інтернет-журналістиці, проявляють зацікавленість професійним контентом, оволоділи правилами інформаційної безпеки в мереж) рівнями медіаграмотності; із низьким рівнем психологічної безпеки особистості за усіма шкалами (морально-комунікативною, мотиваційно-вольовою, ціннісно-смісловою шкалою, шкалою внутрішнього комфорту); більшість опитаних активно спілкуються у

соціальних мережах, переглядають дописи й публікації інших, відеотрансляції, використовуються соціальні медіа для привітання рідних, знайомих, є підписаними на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах, дещо менше студенти поширюють і коментують опублікований у соціальних медіаконтент, переглядають новини на інтернет-сайтах, дивляться фільми та серіали онлайн.

Для коригування поточного рівня медіаграмотності особистості запропоновано методичні рекомендації у формі тренінгу медіаграмотності студентів. Сформульовано програму тренінгових занять за темами: «Як правильно працювати із медіа текстами», «Перевіряємо контент на об'єктивність», «Презентуємо себе у медіа: перспективи і загрози», «Медіапростір і Я: добре чи погано», наведено приклад психотренінгового заняття з коригування медіаграмотності студентів. Програма тренінгових занять спрямована на коригування навичок роботи з медіатекстами, формування навичок фактчекінгу, коригування медіагігієни особистості; формування навичок безпечного поводження в медіапросторі; формування адекватного сприйняття медіапростору, коригування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості.

Кореляційним аналізом підтверджено гіпотезу про наявність взаємозв'язку між рівнями медіаграмотності студентів і психологічною безпекою особистості, між медіа активністю студентів та психологічною безпекою особистості.

ВИСНОВКИ

У межах наукового дослідження нами вивчено й узагальнено підходи до трактування поняття «медіаграмотність», теоретично обґрунтовано особливості формування медіаграмотності у ЗВО, проведено емпіричне дослідження сформованості медіаграмотності студентської молоді й проаналізовано його результати, сформульовано рекомендації щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Проведене дослідження є підставою для формулювання таких висновків:

1. Медіаграмотність – це набута особистістю риса, яка відображає розуміння особистістю сучасних медійних засобів, уміння використовувати медіа, реалізувати процес комунікації через використання медіазасобів. Психологічна безпека особистості – захищеність психіки від шкідливих інформаційних впливів, що здатні проти волі і бажання людини змінювати її психологічні характеристики та поведінку. Формування медіаграмотності особистості є гарантом її психологічної безпеки. Медіаграмотність має передбачати формування знань, умінь, навичок, мотивів, здібностей, які сприяють вибору, критичному аналізу, оцінці, використанню, створенню і передачі медіаповідомлень, усвідомленню складних процесів та закономірностей функціонування медіа в соціумі, орієнтації в ньому, протистоянню маніпулятивному впливу, інформаційним загрозам, що створюють небезпеку важливим інтересам окремої особистості, суспільства, держави.

2. Для формування медіаграмотності у вищій школі запроваджуються спеціальні навчальні курси, проекти, авторські комплекси завдань, використовується творчий підхід до викладання дисциплін професійного циклу.

3. Емпіричним шляхом встановлено, що серед студентів переважають респонденти із першим і другим рівнями медіаграмотності; особи із першим рівнем медіаграмотності схильні довіряти будь-якій інформації, відчувають невпевненість у разі відсутності доступу до відомих їм джерел отримання інформації, довіряють рекламі, проявляють нетолерантність до інших точок зору, відмінних від своєї, мають труднощі з таймінгом і цілепокладанням. Їм також притаманні такі риси, як: відсутність бажання аналізувати й перевіряти систематично споживаний контент, медіазалежність, отримання інформації з одного джерела, незрозуміння принципів функціонування медіа, відсутність даних про приналежність медіа, про наявність замовних матеріалів, постиг неперевірених даних, відсутність навичок роботи з інформаційними технологіями, програмами, додатками, довіра до рекламних публікацій, схильність піддаватися впливу й маніпулюванню, емоційне реагування на будь-яке резонансне повідомлення в медіа; слабкий рівень розвитку логічних й аналітичних здібностей; особи з другим рівнем медіаграмотності характеризуються достатнім рівнем розвитку навичок критичного мислення, зацікавленістю питаннями медіаграмотності, усвідомленням маніпулятивного впливу реклами, пропаганди, мають здатність до декодування медіатекстів, намагання перевіряти інформацію, схильність до апробації своїх умінь і навичок в інтернет-журналістиці (пости, фото у соціальних мережах), проявляють зацікавленість професійним контентом, оволоділи правилами інформаційної безпеки в мереж.

Емпіричними даними також підтверджено, що в аналізованій вибірці переважають особи із низьким рівнем психологічної безпеки особистості, адже більшість опитаних студентів мають низький рівень психологічної безпеки за морально-комунікативною шкалою (низький рівень довіри й поваги до інших), за мотиваційно-вольовою шкалою (недостатній рівень вмотивованості студентів, недостатню міру сформованості у них вольових якостей), за ціннісно-смісловою шкалою (несформованість ціннісно-сміслових орієнтацій особистості), за шкалою внутрішнього комфорту

(відсутність відчуття внутрішнього комфорту особистості); більшість опитаних активно спілкуються у соціальних мережах, переглядають дописи й публікації інших, відеотрансляції, використовуються соціальні медіа для привітання рідних, знайомих, є підписаними на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах, дещо менше студенти поширюють і коментують опублікований у соціальних медіа контент, переглядають новини на інтернет-сайтах, дивляться фільми та серіали онлайн.

Кореляційним аналізом підтверджено гіпотезу про наявність взаємозв'язку між рівнями медіаграмотності студентів і психологічною безпекою особистості, між медіаактивністю студентів та психологічною безпекою особистості.

4. Для коригування поточного рівня медіаграмотності особистості студентів доцільним є використання програми тренінгових занять за темами: «Як правильно працювати із медіа текстами», «Перевіряємо контент на об'єктивність», «Презентуємо себе у медіа: перспективи і загрози», «Медіапростір і Я: добре чи погано», наведено приклад психотренінгового заняття з коригування медіаграмотності студентів. Програма тренінгових занять спрямована на коригування навичок роботи з медіатекстами, формування навичок фактчекінгу, коригування медіагігієни особистості; формування навичок безпечного поведіння в медіапросторі; формування адекватного сприйняття медіапростору, коригування ціннісно-сміслових орієнтацій особистості.

Перспективи подальших наукових пошуків в означеному напрямі полягають у написанні тез доповідей, наукових статей із питань формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості, в експериментальній апробації запропонованої програми формування / коригування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

Окремий науковий інтерес становить написання методичних порад для практичних психологів, навково-педагогічних кадрів закладів вищої освіти щодо формування медіаграмотності студентів як чинника психологічної безпеки особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баришполец О. Т. Український словник медіа культури Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та педагогічної психології. Київ: Міленіум, 2014. С.40.
2. Бешок Т. В. Педагогічні умови застосування медіаосвітніх технологій у професійній підготовці майбутніх учителів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04, Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проф.-техн. освіти. Київ, 2014. 200 с.
3. Білоцерковець М. Екстраполяція стратегій ЄС для розвитку медіаграмотності студентів у вищій освіті України. *Використання новітніх технологій навчання іноземної мови для розвитку когнітивних здібностей майбутніх фахівців немовних спеціальностей*: збірник матеріалів ІХ Всеукраїнського науково-практичного вебінару з міжнародною участю (22 лютого 2023 р.) / за заг. ред. Тамари Литньової. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 15-17.
4. Бойко С. Т. Психологічна безпека особистості в умовах розірваного інформаційного простору. *Психологія: теорія і практика*. 2019. Вип. 1 (3). С. 32 – 42.
5. Варивода К. С. Формування медіаграмотності у студентів педагогічних вишів як необхідний складник здоров'язбереження. Здоров'я дітей і молоді: безпекові та психолого-педагогічні аспекти : колективна монографія / за заг. ред. Н. І. Коцур. Вип. 3. Monograph. – Warsaw: iScience Sp. z o. o., 2020. С.56-71. асянович Г. П., Герганов Л. Д., Бешок Т. В. Діагностика рівнів сформованості медіаграмотності майбутніх учителів початкових класів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Том 76. №2. С. 108-125.

6. Вашкевич В.М. Роль цифрової культури у формуванні медіаграмотності майбутніх педагогів. *Цифрова культура: медіаграмотність, соціальна відповідальність, права людини: матеріали доповідей та виступів учасників міжнародної-науково практичної конференції*, м. Київ, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 27-28 березня 2023 року. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 5-8.

7. Вітюк Н. Медіакомпетентність як умова інформаційно-психологічної безпеки особистості та суспільства. URL: <https://pnu.edu.ua/depart/SocialPsychology/resource/file> (дата звернення: 12.11.2023).

8. Гармаш Г. І. Соціально-психологічний тренінг як вид активного соціально-психологічного навчання. *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє*: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. – 23 квітня 2020 року, м. Черкаси. Черкаси: ЧПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2020. С.16-18.

9. Залюбівська О. До розробки програми вибіркової дисципліни «медіаграмотність та критичне мислення» на засадах міждисциплінарного підходу. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ: Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. С. 341-349.

10. Заріцька Н. М. Медіаграмотність у контексті забезпечення інформаційно-психологічної безпеки в умовах гібридної війни: результати теоретичного аналізу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 4. С. 150-154.

11. Карамушка Л. М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу): навч. посібник. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.

12. Кахно І. Деструктивний вплив засобів масової інформації на стан психічного здоров'я сучасної молоді. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2015. Вип. 20. Част. 2. С. 9–15.
13. Книшик А. І., Чередник Л. М. Психологічний тренінг як метод практичної психології. *Сучасна гуманітарна наука в інтерпретації молодих дослідників: Збірник доповідей учасників всеукраїнської студентсько-учнівської науково-практичної он-лайн конференції*. Київ: НУБІП України, 2021. С. 117-119.
14. Ковальчук З., Пілецька Л. Психологічна безпека особистості в освітньому середовищі. *Психологія особистості: науковий теоретико-методологічний і прикладний психологічний журнал*. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022. Т. 12. № 1. С. 49–56.
15. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). *Детектор media*. 24 квітня 2016. URL:http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya (дата звернення: 10.11.2023).
16. Корніяка О. М., Крилова-Грек Ю. М. Медійна освіта як інструмент інформаційно-психологічної безпеки особистості. *Психолого-педагогічні координати розвитку особистості: зб. наук. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., 1-2 червня 2023 р. Полтава: Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2023. С. 126-132.*
17. Коструба Н. С., Хвесик Ю. Ю. Психологічна безпека студента у медіасередовищі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 4. С. 41-44.
18. Кравченко О. Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх вчителів у сучасних закладах вищої освіти: обґрунтування проблеми. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 3. С. 269-275.

19. Кузьма І. Формування медіаграмотності майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки. URL:http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17312/1/17_Kuzma.pdf (дата звернення: 20.11.2023).
20. Макаренко В. В. Медіаграмотність у структурі формування інформаційної безпеки сучасної молоді. *Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика* : зб. наук. пр. всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітнім Дням цивільної оборони та охорони праці. (Полтава, 28 квіт. 2022 р.) / під ред.: В. П. Титаренко, О. В. Кудря. Полтава: ПНПУ, 2022. С. 109-111.
21. Малеш М. Ю., Хом'як Б. Я. Формування медіаграмотності у студентів коледжу. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. 2020. Вип. 1(28). С. 28-31.
22. Марків О. Медіаосвіта як фундаментальна складова інформаційної безпеки. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/25595/Markiv%20272-289.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.11.2023).
23. Матвієнко О. В., Цивін М. Н., Новальська Т. В., Бачинська Н.А. Дозвіллеві практики особистості у медіапросторі: проблеми інформаційно-психологічної безпеки. *Питання культурології*. 2021. №38. С. 314-333.
24. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. МОН України, 2019. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/rekomendatsii-1648.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).
25. Москаленко О. Поняття медіаграмотності учня старшої школи. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/17403/1/66.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
26. Нечитайло Л. Я., Курас Л. Д., Матлюк М. П. Важливість медіаграмотності та медіаосвіти серед студентів вищих навчальних закладів. *Вісник науки та освіти*. 2023. №2(8). С. 475-488.
27. Носкова Н.В. Лонгитюдне дослідження емпатії та рефлексії у студентів-психологів у процесі навчання. *Психологія навчання*. 2009.

28. Падалко Я., Слаба О. Значення медіаосвіти та медіаграмотності у сучасному суспільстві. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 61. Том 2. С. 295-29.
29. Парнета Н. Інформаційна культура та медіаграмотність як важливий чинник у формуванні професійної компетентності молодого спеціаліста. URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/6698/1/82-83.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).
30. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі. Ніжин: «Аспект-Поліграф», 2011. 480 с.
31. Практичний посібник з медіаграмотності для мультиплікаторів / За загал. ред. В. Ф. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. 100 с.
32. Приходько І. І. Діагностика психологічної безпеки особистості фахівця екстремального виду діяльності: посібник. Харків: НАНГУ, 2017. 76 с.
33. Реун О. О. Медіаграмотність у системі вищої освіти. URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7150/1/.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).
34. Руденко Ю. Розвиток медіаграмотності молодого покоління: практичний аспект проблеми. *Фізико-математична освіта*. 2022. №37. С.56-63.
35. Руденко Ю., Овчаренко В. Аналіз закордонного досвіду формування медіаграмотності молоді. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2022. Том 10. № 6. С. 45-51.
36. Сергієнко І. В. Формування медіаграмотності студентів. *Гуманітарна наука XXI століття: сучасні виклики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*: матеріали заочної міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 06 листопада. 2020 р.) / гол. ред.: О. М. Тогочинський; Академія Державної пенітенціарної служби. Чернігів: Академія ДПТС, 2020. С.80-84.

37. Ситняківська С. М., Літяга І. В. Проблема медіаспоживання українського студентства в умовах війни. *Актуальні питання розвитку особистості: сучасність, інновації, перспективи*: Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 25 квітня 2023 р.) / Ред. колегія: Л.Котлова, С.Дмитрієва, С.Максимець / М-во освіти і науки України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, соц.-псих. факультет. Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 252-254.

38. Сніховська І. Формування інфомедійної компетентності студентів вищих навчальних закладів. *Збірник статей Восьмої міжнародної науково-методичної конференції «Критичне мислення в епоху токсичного контенту»*. Київ : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2020. С. 338–342.

39. Стаднік О., Ванюшина О., Полова Н. Проблема медіаграмотності при споживанні інформації в умовах війни: соціологічний аспект. *Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2022. №5 (1). С. 73-79.

40. Султанова Л., Прокоф'єва М. Медіаграмотність як інструмент освоєння соціального та комунікаційного середовища. *«Іноземна мова у полікультурному просторі: досвід та перспективи»*: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 19 травня 2022 р. / редкол. Т.В. Калинюк (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022.С. 145-148.

41. Терепиций С. О. Розвиток системи медіаграмотності в освітньому контексті: наукові підходи до визначення медіаграмотності освітян. *Цифрова культура: медіаграмотність, соціальна відповідальність, права людини: матеріали доповідей та виступів учасників міжнародної-науково практичної конференції*, м. Київ, Український державний

університет імені Михайла Драгоманова, 27-28 березня 2023 року. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 8-11.

42. Тілікіна Н. В. Медіа-, інформаційна і комп'ютерна грамотність як компоненти цифрової грамотності. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Вип. 29. С. 46-56.

43. Третяк О. П. Про медіаграмотність не по секрету: як жити серед фейків і дезінформації. *«Інфомедійна грамотність – невід'ємна складова навчального процесу закладу вищої освіти»*: збірник статей. Київ: Академія української преси «Центр вільної преси», 2021. С. 354-359.

44. Череповська Н. І. Медіаосвітні ресурси розвитку патріотизму і критичного мислення молоді : навчально-методичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 156 с.

45. Черниш А., Іщенко О. Концепція медіаграмотності у закордонному науковому осмисленні: медіалінгвістична проєкція. *Філологічні трактати*. 2023. № 1. Т.15. С. 165-174.

46. Чубук Р. В. Роль тренінгу як засобу підвищення емпатії в майбутніх соціальних працівників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 4. С. 190-204.

47. Шворак К. В, Карпик І. В. Медіакомпетентність та медіаграмотність базові компетентності педагога НУШ. *Young Scientist*. 2018. №12.1 (64.1).

48. Шейбе С., Рогоу Ф. Медіаграмотність: підручник для вчителів / пер. з англ. С. Дьома; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. Київ: Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, 2017. 319 с.

49. Шинкар М. І. Психологічна безпека особистості студента. URL: http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2021/15.pdf (дата звернення: 20.11.2023).

50. Buckingham D., Sefton-Green J. Multimedia Education: *Media Literacy in the Age of Digital Culture. Media Literacy in the Information Age /* Kubey, R. (Ed.). New Brunswick and London: Transaction Publishers, 1997. P.290.

ДОДАТКИ

Додаток А

Тест «Наскільки ви медіаграмотні?»

1. Ви отримуєте інформацію в медіа:
 - а) з одного джерела, якому ви довіряєте і який краще розкриває те, що відбувається;
 - б) з кількох джерел.
2. Скільки приблизно часу на добу ви проводите в інтернеті:
 - а) не користуюся або користуюся до 30 хв.;
 - б) від 30 хвилин до 1,5 години;
 - в) від 1,5 до 3 годин;
 - г) від 3 і більше годин;
 - д) залежно від ситуації, якщо треба зібрати інформацію, працюю, поки не закінчу.
3. В інтернеті ви найчастіше
 - а) слухаєте музику, дивіться фільми;
 - б) читаєте новини, книги, збираєте професійну інформацію;
 - в). спілкуєтеся з друзями.
4. Медіаграмотність - це
 - а) здатність людини критично оцінювати і перевіряти інформацію, що надходить до неї;
 - б) здатність людини до сприйняття («читання») інтерпретацій, створення і передачі медіатекстів різних видів і жанрів;
 - в) сукупність навичок і умінь, які дозволяють людям аналізувати, оцінювати і створювати повідомлення в різних видах медіа, жанрах і формах;
 - г) здатність людини розбиратися в технічних параметрах інформаційно-комп'ютерних засобів різного рівня складності.
5. Наскільки ви медіаосвічені?

Який з перерахованих учених уперше обґрунтував концепцію «глобального села».

- а) Дж. Гербнер;
- б) М. Маклуен;
- в) Г. Лассвел;
- г) У. Еко.

6. Продовжіть фразу «Маніпулятивний вплив медіа - це ...»

- а) система способів і прийомів аудіо та візуального монтажу;
- б) система маніпуляцій при створенні медіапродуктів і використанні інформаційних технологій;
- в) система способів і прийомів впливу на свідомість аудиторії з метою нав'язування будь-яких ідей або введення в оману.

7. В якій з наведених фраз міститься помилка?

- а) всі медіа відображають точку зору влади на події, що відбуваються;
- б) аудіовізуальне мислення - творча діяльність, заснована на емоційному співвіднесенні смислових і образних узагальнень частин екранного тексту;
- в) критичне мислення - це система суджень, яка використовується для аналізу речей і подій з метою коректно обґрунтовувати, оцінювати і застосовувати отримані результати до ситуацій і проблем.

8. Яке з наведених слів не стосується медіаграмотності?

- а) репрезентація;
- б) аудиторія;
- в) фактчекінг;
- г) медіана;
- д) інформація.

9. Визначіть, які з перерахованих повідомлень містять факти, а не думки

- а) Маріуполь - центр металургійної промисловості в Україні;

б) Маріуполь заснований запорізькими козаками на початку 16-го століття як фортеця Кальміус;

в) децентралізація - одна з найбільш масштабних реформ, яка повинна повністю поміняти систему управління.

10. Більшість медіа в Україні

а) перебувають у власності олігархів;

б) перебувають у власності держави;

в) перебувають у власності бізнесу.

11. Контроль держави над публічним проявом думки або творчості.

Як це називається?

а) реклама;

б) маніпуляція;

в) пропаганда;

г) цензура;

д) самоцензура;

е) джінса;

ж) фейкові новини.

12. Проплачений матеріал, прихована реклама. Як це називається?

а) реклама;

б) маніпуляція;

в) пропаганда;

г) цензура;

д) самоцензура;

е) джінса;

ж) фейкові новини.

13. Чи відомо вам про спонсорвані / проплачені матеріали в медіа, а також про приховану рекламу, яка подається під виглядом новин?

а) так;

б) ні.

14. Як би ви оцінили довіру до медіа в Україні за останні роки?

- а) довіра до медіа зросла;
- б) довіра не змінилася;
- в) довіра зменшилась;
- г) не знаю.

15. Хто найбільше впливає на те, що виходить в ефір новин місцевого телебачення?

- а) окремі журналісти;
- б) політики;
- в) власник;
- г) редактор;
- д) не знаю.

16. Виберіть характеристики, які можна віднести до пропаганди

- а) апелює до емоцій з метою нав'язати свою думку;
- б) метою є інформувати, пояснити, але не пропонувати рішення;
- в) надає інформацію та знання;
- г) апелює до фактів.

17. Чи стежите ви за інформацією, що стосується споживання медіа та спілкування в соціальних мережах?

- а) ніколи;
- б) так, постійно;
- в) ніколи.

18. Щоб ви перевірили у перш чергу, якби запідозрили, що пост у соціальних мережах є фейком?

- а) кількість тих, хто поділився цим постом;
- б) кількість коментарів до посту;
- в) я перевірю, чи поділилися мої друзі цим постом;
- г) простежив би джерело інформації.

19. Що з наведених тверджень може бути маркером для визначення фейкової новини на телебаченні?

- а) це екстрені новини;

- б) згадуються назви міст і людей, про яких ви раніше не знали;
- в) розбіжність відео / зображення зі словами журналіста;
- г) неможливо визначити фейкові новини.

20. Чи брали ви коли-небудь участь у тренінгах з медіаграмотності, відвідували якісь курси, лекції на цю тему?

- а) так, відвідував і не раз;
- б) один раз;
- в) ніколи.

Підрахунок очок:

Правильна відповідь – 1 бал

Неправильна – 0 балів

Правильні відповіді:

1 – б 11 – г

2 – д 12 – е

3 – в 13 – а

4 – а 14 – в

5 – б 15 – в

6 – в 16 – а

7 – а 17 – б

8 – г 18 – г

9 – б 19 – в

10 – а 20 – а

Результати тестування:

1–6 очок – початковий рівень медіаграмотності

6–14 очок – середній

14–20 очок – високий

**Бланк методики “Експрес-діагностика психологічної безпеки
особистості”**

Висловлювання	Це точно про мене	Це на мене схоже	Це схоже на мене, але немає впевненості	Не наважуюся віднести це до себе	Сумніваюся, що це можна	Мені це не властиво в	Це до мене абсолютно не
Мені часто спадає на думку, що я живу невірно.							
Мене легко збентежити.							
Я не вважаю себе цікавою, значущою людиною							
Я мучу себе самозвинуваченнями.							
Мені здається, що життя проходить повз мене.							
Мені не просто брати відповідальність на себе і самому приймати рішення.							
Мені складно швидко підлаштувати свої плани до обставин, що змінилися.							
Я не можу ні до кого звернутися зі своїми проблемами, не відчуючи страху, що зрештою це якось буде використано проти мене.							
Підтримання близьких стосунків пов’язане для мене з труднощами й розчаруваннями.							
У мене часто виникає почуття провини, навіть коли звинувачувати себе, здавалося б, немає в чому.							
Труднощі у спілкуванні з оточуючими заважають мені у вирішенні життєво							

важливих проблем.							
Я вважаю, що доля цілком несправедлива до мене.							
Моє життя видається мені вкрай безглуздим.							
Я довго не можу прийняти рішення, а потім довго сумніваюся в його правильності.							
Мене мало цікавить те, що відбувається навколо мене.							
Мені здається, що люди не зацікавлені та байдужі до того, що зі мною трапиться.							
Я часто відчуваю, що нічого не можу змінити в стосунках, що склалися в мене з оточуючими.							
Якщо зі мною трапляються неприємності, то мені нічого не хочеться робити.							
Коли я стикаюся з важкою ситуацією, я починаю сприймати усе, що відбувається, у чорному кольорі.							
Якщо хтось поводить себе зі мною грубо, я відповідаю тим же							
У складних ситуаціях я вважаю доцільним чекати, поки проблеми вирішаться самі собою.							
Мені важко підтримувати стосунки з людьми, з якими я щойно познайомився.							
Я не схильний до прояву ініціативи.							
У своїх вчинках я не зобов'язаний враховувати інтереси інших людей							
Я почуваю себе							

непотрібним.							
Коли потрібно приймати важливі життєві рішення, мене охоплює страх, а раптом я не впораюся або в мене не вийде.							
Моя імпульсивність штовхає мене на необдумані, ризиковані вчинки							
Людина, яка мене не розуміє, викликає у мене роздратування.							

Додаток В

Опитувальник медіаактивності особистості

(Н. Коструба, Ю. Хвесик)

Як часто Ви	Часто	Рідко	Інколи
Спілкуюсь у соціальних мережах			
Дивлюсь сторіси в інстаграм, тік-ток, фейсбук Дивлюсь відео на ютуб			
Дивлюсь серіали, фільми			
Публікую в соціальних мережах свої фото			
Я вітаю своїх рідних і знайомих зі святами у месенджерах, соціальних мережах			
Я поширюю, коментую контент у соціальних мережах			
Дивлюсь новини на інтернет-сайтах			
Я підписаний на сторінки блогерів і відомих людей у соціальних мережах			
Я переглядаю онлайн-трансляції чи відеозаписи передач, серіалів			
Загальна медіаактивність			